

Вихідні дані: Рускуліс Л. Застосування інтерактивних технологій у теоретико-методичній підготовці майбутнього вчителя української мови. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: збірник наукових праць. Випуск 4 (51). Миколаїв: МНУ, 2015. (Серія «Педагогічні науки»). С. 154–160.

С. 154

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті проаналізовано суть інтерактивного навчання як спеціальної форми пізнавальної діяльності, що передбачає набуття професійного досвіду в навчальному процесі, визначається креативною роботою студентської групи, значним рівнем мотивації та емоційності, взаємодією групи та викладача; демонструє практику впровадження в навчальний процес комунікативно-діяльнісного підходу до навчання; зроблено спробу охарактеризувати види інтерактивного навчання: гра (ділова, імітаційна, симуляції, операційно-рольова), ігрове проектування, тренінги, синанон-метод, мікрОВикладання, метод кейса та ситуативні завдання; запропоновано методика їх проведення.

Ключові слова: інтерактивне навчання, співнавчання, технології інтерактивного навчання, нестандартна організація навчальної діяльності.

Спеціальною формою пізнавальної діяльності, що передбачає створення комфортних умов навчання, на сьогодні науковці по праву визначають інтерактивне, що передбачає набуття професійного досвіду в навчальному процесі, характеризується високим рівнем активності, тривалістю, самостійною креативною роботою студентського колективу, значним рівнем мотивації та емоційності, взаємодією групи та викладача [14, 50].

Як зауважує О. Пометун, інтерактивне навчання розглядається як «співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учасники (студент і викладач) є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони

знають, вміють і здійснюють. Інтерактивна взаємодія включає як домінування одного учасника навчального процесу, так і однієї думки над іншою» [9, 9].

С. 155

Ми поділяємо думку В. Редько, про те, що технології інтерактивного навчання «поряд з іншими віддзеркалюють практику впровадження в навчальний процес комунікативно-діяльнісного підходу до навчання та слугують його визначальною характеристикою». Вони мають за мету організувати навчальну діяльність кожного студента максимально продуктивно шляхом підвищення пізнавальної активності відповідно до мети навчання та ситуацій спілкування з допомогою відповідного мовного й мовленнєвого матеріалу [10, 171].

Урахування інтерактивних технологій та їх широке впровадження в навчальний процес визначається суттєвими перевагами: інтерес до нестандартної організації навчальної діяльності; активізація мислительної та творчої діяльності, підвищення рівня запам'ятовування інформації; формування умінь спілкуватися в колективі; комунікативна готовність до роботи в студентській групі та розвиток мовленнєво-комунікативних умінь; погодження та прийняття етикетних вимог до вимог спільної діяльності; висока відповідальність за результат роботи в групі [3, 10].

Серед найрізноманітніших форм організації занять (як самостійна технологія для засвоєння теми, як елемент іншої технології, як семінар або його частина тощо), на думку науковців, найбільше зацікавлення в студентів викликають ігри, ігрові ситуації, оскільки роблять навчальний процес більш близьким до реального життя, сприяють формуванню практичних умінь та навичок [9; 12; 13].

Ділова гра (ділова навчальна гра) визначається як цілеспрямована організація навчально-ігрової взаємодії викладача й студентів у процесі моделювання ними реальної дійсності в спеціально створеній проблемній

ситуації, де відбувається стик різноманітних думок, переконань, доведення гіпотез або їх спростування, що веде до появи нових знань, формування умінь та навичок. Її сутність полягає у взаємозв'язку імітаційного моделювання й рольової поведінки учасників під час обмірковування ними професійних творчих або навчальних проблем. Така форма роботи допомагає розкрити креативність студентів, їх особистісний потенціал, адже кожен із учасників має змогу продемонструвати та проаналізувати власні можливості, співставляючи їх із діями інших учасників ігрової діяльності. Трансформація особистісних рис студента відбувається на всіх рівнях підготовки й проведення гри, оскільки вони «вживаються» в образ фахівця, роль якого будуть виконувати [12, 308-309].

Наведемо приклад ділової гри:

Ділова гра

«Мистецтво проводити урок у школі»

Мета гри: закріпити теоретичні відомості про методику й технологію підготовки та проведення уроку в школі, удосконалити навички виступати перед учнівською аудиторією, робити аналіз власних дій під час гри.

Хід гри:

1. Аналіз психологічних особливостей аудиторії (відповідно до класу).
2. Формування груп (тематика виступів, експерти, опоненти).
3. Виступи доповідачей на запропоновані теми:
 - А. Класифікації уроків української мови в сучасній лінгводидактиці.
 - Б. Основна мета, дидактична роль та функції уроку в основній школі.
 - В. Особливості підготовки та проведення нестандартних уроків у 5-9 класах.
 - Г. Типи уроків у старшій школі (лекція, семінар, колоквіум та ін.).
 - Д. Інноваційні шляхи проведення уроків у загальноосвітній школі.
 - Е. Упровадження новітніх інформаційних технологій у процес підготовки уроків .

Методика проведення гри: керівництво грою здійснюється викладачем (методистом). Члени кожної з груп (відповідно до тем повідомлень) розігрують однаковий набір ролей (доповідач, опонент, експерт).

Доповідач кожної групи аналізує зібраний матеріал студентами, узагальнює, висловлює за потреби різні точки зору (регламент виступу – до 5 хв.).

Аудиторія (опоненти, експерти, методист) має право перервати виступ або збільшити час для повідомлення.

Дискусія. Ця частина гри передбачає обговорення виступу, обмін нерозкритими теоретичними питаннями та практичними навичками, вироблення єдиної точки зору.

С. 156

Підведення підсумків. Роботу груп оцінюють експерти, оголошуючи імена найбільш активних учасників гри, найбільш глибокі та обґрунтовані доповіді, цінні зауваження та пропозиції.

Розроблену нами ділову гру пропонуємо організовувати для студентів III курсу, які прослухали низку дисциплін психолого-педагогічного циклу (психологія, педагогіка, методика навчання мови) та пройшли навчальну педагогічну практику в школах. Теоретичні знання та елементарні практичні навички допоможуть їм проаналізувати теми виступів, довести власні думки, з'ясувати причини та характер помилок, отримати нові знання та підготуватися до виробничої практики.

Поряд із діловими, як зазначає О. Пометун, сьогодні широке використання мають *імітаційні ігри* – «процедури з виконанням певних простих відомих дій, що відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності» (нарада в школі, батьківські збори, розмова з керівництвом школи та ін.). Науковець також зауважує, що більш складні імітаційні ігри інколи називають симуляціями, або ситуативним моделюванням. *Симуляції* – «це

створені викладачем ситуації, під час яких студенти копіюють у спрощеному вигляді процедури, пов'язані з діяльністю суспільних інститутів, що існують у справжньому житті. Це своєрідні рольові ігри з використанням чітко визначених (за законом або за традиціями) відомих ролей та кроків, що повинні здійснити виконавці: судові, парламентські, громадські слухання, збори, асамблеї, засідання комісій, дебати тощо» [9, 56 – 57].

Наведемо приклад симуляції:

Виконайте вправу-імпровізацію колективно («позивач», «підсудний», «прокурор», «адвокат», «свідок»), спробуйте інсценізувати розгляд справи в суді з відповідними ораторськими виступами. Кримінальна ситуація: у селі сталася новина – Гриць Летючий утопив свою дочку.

Вправу пропонуємо для виконання на заняттях із української мови (за професійним спрямуванням), риторики. Завдання такого типу передбачають чіткий розподіл ролей, визначення етапів проведення, дію за інструкцією. Симуляція вимагає попереднього з'ясування вимог до процедури засідання суду, знання правил побудови виступу кожного з учасників судового процесу. Така імітаційна вправа допоможе студентам глибоко вжитися в проблему, зрозуміти її, з одного боку, засвоїти специфічну термінологію та правила ведення публічної промови – з іншого.

Відпрацювати виконання конкретних операцій (методика написання твору, методика організації та проведення тренінгових занять) допомагають *операційні (операційно-рольові) ігри*, що передбачають виконання дій, які є підґрунтям професійної діяльності студента. Однак результати прийнятих рішень відбиваються на моделі, а не в реальній ситуації, що дозволяє помилятися, виправляти власні судження та дії з метою закріплення стійких умінь та навичок. В. Нагаєв виділяє також: *проблемно-орієнтовані (методологічні) ігри* (визначення проблем та шляхів їх вирішення); *атестаційні ділові ігри* (визначення компетентності працівника); *навчальні рольові ігри* (засвоєння методів та прийомів навчання) [5, 114 – 115].

Такі ігри, як переконує практика, доцільно впроваджувати на заняттях із дисциплін «Методика навчання української мови», «Педагогіка» та «Психологія».

На нашу думку, з метою інтегрування різних навчальних дисциплін у рамках нашого дослідження особливе місце слід відвести *ігровому проектуванню* як інтерактивному навчання, що може застосовуватися під час вивчення різних дисциплін як філологічного (сучасна українська літературна мова, історія мови, українська діалектологія та ін.), так і психолого-педагогічного циклів (методика мови, педагогіка, психологія). Таке навчання передбачає наявність групи (груп), що займають розробкою проекту, його захистом та реалізацією.

Теми для проектів обираються студентами або викладачем із метою поглибити знання з певних тем курсу, диференціювати процес навчання. Завдання можуть обертися такі, що мають професійне спрямування, стосуються практичної спрямованості майбутнього фахівця. Автономність групи у виборі проблем для дослідження та їх складності залежить від рівня теоретико-практичної підготовки студентів [6; 14].

С. 157

На нашу думку, прикладом такого виду роботи може стати організація мовного конкурсу, шкільної олімпіади з української мови, круглого столу тощо. *Наприклад*, у процесі навчання майбутнім учителям української мови можна запропонувати наступну тематику проектів:

1. Культура мовлення майбутнього вчителя.
2. Культура мовлення в мережі Інтернет сучасної молоді.
3. Культура ведення приватної телефонної розмови.

Пропоновані теми є актуальними для студента-філолога, оскільки передбачають: по-перше, перевірку теоретичних відомостей майбутнього вчителя української мови з культури мовлення, сучасної української

літературної мови, історії мови та ін., по-друге, формування комунікативної компетентності фахівця.

Серед інтерактивних форм навчання важлива роль відводиться груповим *тренінгам*, що направляють на відпрацювання та закріплення ефективних моделей поведінки, сприятимуть обміну досвідом та використанню ефективної групової взаємодії, набуття необхідного обсягу теоретичних знань та вдосконаленню практичних навичок. Їх метою є забезпечення майбутнього фахівця необхідним обсягом теоретичних знань та практичних умінь для подальшого навчання [11, 60 – 61]. Проведення тренінгу пов'язане з вирішенням наступних завдань: отримання знань; формування умінь та навичок; розвиток психологічних установок, які визначають поведінку в спілкуванні та перспективні здібності особистості; корекція і розвиток системи стосунків особистості; підтримка індивідуальних виявів самостійності й активності особистості [12, 294 – 297].

Навчання в ігровій формі, що носить бінарний характер, вчить, з однієї сторони, швидко орієнтуватися в теоретичних питаннях дисциплін, що засвоюються, з іншої – бути готовим до активної співпраці, в лінгводидактиці визначається як *синанон-метод*. Т. Туркот пропонує впроваджувати таку форму з використанням «гарячого стільця». Учасник, який знаходиться на «гарячому стільці», піддається опитуванню за конкретною навчальною темою (тобто вирішується завдання поглиблення та систематизації теоретичних знань) одногрупниками, які прагнуть поставити якомога більше питань із теми, зокрема додаткових, що не передбачалися в розгляді лекційного заняття, тобто «вдарити» по його найболючіших місцях. Відтак у ході тренінгу одночасно ще й розвивається емоційна врівноваженість, толерантність, удосконалення рис характеру, вольових якостей [12, 318 – 319]. Такий метод можна використовувати на всіх курсах під час викладання дисциплін і лінгвістичного, і психолого-педагогічного циклів.

Наприклад, наведемо питання для організації та проведення синанон-методу з теоретичного мовознавства, спецкурсах із філологічних дисциплін

(актуальні питання сучасної лінгвістики, соціолінгвістика, етнолінгвістика, психолінгвістика) на тему «Лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта»:

1. Сутність і природа мови В. фон Гумбольдт. Поняття «мова» і «дух народу» в його концепції.

Додаткове питання: Чому за визначенням О. Радченка, інтерпретація ідей барона Фрідріха Вільгельма Крістіана Карла Фердинанда фон Гумбольдта (1767-1835) виступає в мовознавстві у якості *credo* як окремих дослідників, так і цілих напрямків, що мають на сьогодні давні традиції.

2. Сутність поняття «мовне світобачення» за В. фон Гумбольдтом.

Додаткове питання: Використовуючи поняття «абсолютна ідея», В. фон Гумбольдт наслідує вчення яких філософів? Думку обґрунтуйте.

3. Співвідношення понять «мова» і «мислення».

Додаткове питання: Охарактеризуйте вплив на лінгвофілософську концепцію В. фон Гумбольдта вчення І. Канта про протиріччя чистого розуму.

4. Творчий характер мови. Що позначають терміни «ергон» і «енергейя»?

Додаткове питання: Поясніть думку В. фон Гумбольдта: «Живе мовлення є першим та істинним станом мови: цього ніяк не можна забувати, досліджуючи мову, якщо ми хочемо увійти в живу сутність мови».

С. 158

5. Найважливіші рушійні сили розвитку мови, визначені німецьким лінгвофілософом.

Додаткове питання: Доведіть, що мова й мислення можуть «існувати» одне без одного (використайте відомості з психолінгвістики).

6. Внутрішня та зовнішня форми мови за концепцією мови В. фон Гумбольдта.

Додаткове питання: Чому, за В. фон Гумбольдтом, внутрішня форма різних мов у різних народів неоднакова й одвічно первісно неоднаково

досконала, від чого залежить місце тієї чи іншої мови серед інших мов. Думку доведіть.

Додаткові питання, підготовлені для проведення *синанон-методу*, сприятимуть поглибленню теоретичних відомостей із дисциплін мовознавчого циклу, а також дадуть змогу студентові, який займає «гарячий стілець», навчитися контролювати емоції, опанувати себе в будь-якій ситуації.

Можливості набувати практичних умінь підготовки до професійної педагогічної діяльності надає сьогодні використання методу *мікрвикладання*, який доцільно активно впроваджувати на заняттях із методики мови, сучасної української літературної мови, української мови (за професійним спрямуванням) та ін.. Це творче навчання, що вчить майбутніх учителів-словесників засвоїти правила спілкування, вимоги до виступу перед учнівською (студентською) аудиторією, внутрішньо та зовнішньо готуватися до проведення уроків, а також критично оцінювати свою діяльність, аналізувати та корегувати її.

Мікрвикладання може бути: елементом лекції (практичного (семінарського, лабораторного заняття, індивідуальної консультації, колоквиуму чи заліку); «вкрапленням» на 5-10 хвилин виступом студента чи іншого викладача в лекцію провідного викладача; елементом; оцінкою з наведенням аргументів виступів одногрупників тощо. Результат мікрвикладання обов'язково аналізується викладачем індивідуально чи в академічній групі з наданням методичних рекомендацій. Особливий ефект має відеозапис діяльності студента (студента-практиканта в учнівській аудиторії) в процесі мікрвикладання з його психолого-педагогічним аналізом у студентській групі [12, 325]. Пропонований метод, на нашу думку, ефективно запроваджувати й активно використовувати на III-IV курсах під час вивчення дисциплін філологічного та психолого-педагогічного циклів, у процесі організації та проведення навчальних і виробничих практик, що допоможе розвивати професійну компетентність студентів-філологів, їх мовленнєві уміння та навички, навчитися використовувати різноманітні засоби навчання,

зокрема новітні інформаційні технології в процесі підготовки до мікрОВикладання.

Усе більшої популярності в сучасній лінгводидактиці набирає *метод кейса* – «ефективний імітаційний не ігровий метод інтерактивного навчання, колективний розгляд реального випадку, коли існує потреба вирішення однієї або декількох проблем і при цьому може існувати багато рішень» [14, 52].

Як зазначає М. Пентилюк, цей метод сприяє реалізації низки завдань: аналіз нової інформації, вміння працювати з додатковою літературою, удосконалення вмінь спілкуватися, виховання відповідальності за зроблену роботу, налагодження тісних дружніх зв'язків у колективі. Науковець вважає, що важливим етапом в організації кейсів є аналіз студентської групи, визначення лідерів, готовність до навчання, з'ясування структури заняття (вибір форм, методів, засобів навчання). Перед застосуванням технології кейсів доцільно провести попередню підготовку: розробити перелік питань, завдань для самостійної роботи, контрольних питань, укласти список рекомендованої літератури тощо [4, 132].

Наведемо приклад застосування методу кейсів.

Модель кейсу

Тема: «Ідеальна модель мовлення вчителя-словесника»

I етап. Вступна складова кейсу. Підготуйте повідомлення на такі теми (за групами):

1. Культура мовлення вчителя як показник рівня його інтелігентності, освіченості, загальної культури.
2. Слово вчителя – енергія почуттів та переживань.
3. Культура мовлення студента-практиканта (з досвіду проходження навчальної та виробничої практик).

II етап. Моделювання навчальної діяльності (вибір ролей, розподіл обов'язків). Виконання завдань.

Питання для обговорення:

1. У чому ви вбачаєте ефективність професійного мовлення вчителя?
2. Як ви розумієте поняття «самоконтроль мовлення вчителя»?
3. Охарактеризуйте шляхи вдосконалення мовлення майбутнього вчителя української мови.

Після обговорення питань вислуховується думка членів групи.

III етап. Підведення підсумків. Заключне слово викладача.

На нашу думку, використання методу кейсів дає можливість викладачеві разом зі студентами вивчити складні професійно важливі проблеми в дружній невимушеній атмосфері, набути досвіду, скорегувати власні помилки.

Наблизити навчальну діяльність до природних умов спілкування в конкретних життєвих ситуаціях, сформувати вміння орієнтуватися в них, добирати мовні засоби, що відповідають особливостям мовної ситуації (навіщо, кому, в яких умовах і що має бути сказано) дають змогу *ситуативні завдання*, що сприяють підвищенню рівня культури мовного спілкування, дають змогу дотримуватися мовних та етичних норм, а також правил мовної поведінки. Використовуючи завдання такого типу, викладач має можливість допомогти студентові сформувати задум майбутнього висловлювання, проаналізувати зібраний матеріал, планувати хід висловлювання, уміння користуватися різними стилями й типами мовлення відповідно до задуму, добирати мовні засоби [2, 23 – 24].

Система ситуативних вправ має переваги над звичайними навчальними вправами: усвідомлення граматичних понять, стимуляція мовленнєвої творчості; їх можна використовувати на всіх заняттях незалежно від теми та етапу вивчення матеріалу [8, 11].

Наведемо приклад ситуативної вправи:

Побудуйте розповідь про свого друга, охарактеризувавши його мовлення (використовуйте запропоновані фразеологізми)

Плетиво слів, живе слово, набір слів, розтікати мислю по древу, солодкі слова, сипати словами, бути господарем свого слова.

Отже, запропоновані та проаналізовані нами інтерактивні методи на сучасному етапі розвитку лінгводидактики вищої школи займають одне з визначальних місць, оскільки сприяють активізації навчальної діяльності студентів-філологів, розвитку креативного мислення, допомагають набутти професійного досвіду, розвивають комунікативну компетенцію майбутнього фахівця.

Список використаної літератури

1. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищ. шк. : Навч. посіб. за мод. реїт. сист. навч. для студ. магіст. – К. : Центр навч. літ., 2005. – 396 с.
2. Галаєвська Людмила. Ситуативні завдання у формуванні культури спілкування на уроках української мови в старшій школі // Українська мова і література в школі / Людмила Галаєвська. – № 6. – 2011. – с. 22 – 28.
3. Дженджеро О. Дещо про переваги інтерактивного навчання в шкільній практиці // Українська мова і література в школі / Оксана Дженджеро. – № 2. – 2006. – С. 8 – 10
4. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2004 – 400 с.
5. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : Навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
6. Новые педагогические и информационные технологии в системе образ.: Учеб. Пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров. - М. : «Академия», 1999. – 224 с.
7. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ..] / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учб. літ. 2009. – 472 с.
8. Подлевська Н. Формування культури спілкування в учнів 5-6 класів методами інтерактивного навчання // Українська мова і література в школі / Неля Подлевська. – № 4. – 2005. – С. 10-13.

9. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун / Пометун Олена Іванівна, Пироженко Лідія Володимирівна. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
10. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика : монографія / Валерій Редько. – К. : Генеза, 2012. – 224 с.
11. Сиротенко О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / Сиротенко Григорій Олексійович. – Х. : Видав. гр. «Основа», 2003. – 80 с.
12. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : Навч.посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Туркот Тетяна Іванівна. – К. : Кондор, 2001с. 284. – 628 с.
13. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / Фіцула Михайло Миколайович. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с.
14. Шевчук С. П., Скороходов В. А., Шевчук О. С. Інтерактивні технології підготовки менеджерів. Навчальний посібник / С. П. Шевчук, В. А. Скороходов, О. С. Шевчук. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2009. – 232 с

L. RUSKULIS

Mukolaiiv

THE USAGE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN THEORETICAL AND METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHER OF UKRAINIAN LANGUAGE

The article analyzes the essence of interactive learning as a special form of cognitive activity that provides for the acquisition of professional experience in the educational process. The interactive learning is determined as a creative work of student groups, as a significant level of motivation and emotionality, as the interaction of the group and the teacher. The interactive learning demonstrates the practice of introducing in the learning process communicative and active approach to learning. We attempt to characterize the types of interactive learning: the game (business, imitation, simulations, operational role), game design, training, Synanon-

method, microlearning, case method and situational tasks. We offered the methods of their conduct.

Keywords: *interactive learning, mutual learning, technologies of interactive learning, nonstandard organization of training activities.*

Л. РУСКУЛИС

г. Николаев

ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

В статье проанализировано интерактивное обучения как специальную форму познавательной деятельности, что предусматривает приобретение профессионального опыта в учебном процессе, определяется креативной работой студенческой группы, значительным уровнем мотивации и эмоциональности, взаимодействием группы и преподавателя; демонстрирует практику внедрения в учебный процесс коммуникативно-деятельностного подхода к обучению; охарактеризовано виды интерактивного обучения: игра (деловая, имитационная, симуляции, операционно-ролевая), игровое проектирование, тренинги, синанон-метод, метод кейса и ситуативные задачи; предложена методика их проведения.

Ключевые слова: интерактивное обучение, технологии интерактивного обучения, нестандартная организация учебной деятельности.